

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้งานดำเนินตามจุดหมาย ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยลำดับเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญประกอบการวิจัยดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของโรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์”
2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
4. ขอบข่ายการบริหารงานในโรงเรียน
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพปัจจุบันของโรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์”

โรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2480 โดยนายอำเภอพนัสนิคมเมืองพนัสนิคม พ.ศ. 2487 โอนโรงเรียนเทศบาลไปสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2495 กระทรวงศึกษาธิการ จัดสรรงบประมาณ 150,000 บาท ก่อสร้างอาคารเรียนไม้ชั้นเดียว 1 หลัง 6 ห้องเรียน เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก กรมสามัญศึกษา ตั้งชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนวัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” มีนายสุนัย เหราบัตย์ เป็นครูใหญ่

วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2506 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้โอนอำนาจการจัดการศึกษา อยู่ในความควบคุมดำเนินงานในสังกัดเทศบาลเมืองพนัสนิคม กรมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มีครูโอนมาสังกัดเทศบาล 9 คน เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทুমมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” มีนายอาทร นาคสินธุ์ รักษาการตำแหน่งครูใหญ่

วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2509 กรมการปกครอง แต่งตั้งให้ นายผจง เหลืองวิไล ดำรงตำแหน่งครูใหญ่

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2511 กรมการปกครองแต่งตั้งให้ นายสังัด สุพัชรมงคลกิจ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ พ.ศ. 2512 เทศบาลตั้งงบ 250,000 บาท เป็นค่าก่อสร้างต่อเติมอาคารเรียน

ชั้น 2 จำนวน 6 ห้องเรียน กับห้องครูใหญ่ 1 ห้อง เป็นอาคารไม้ โดยเปลี่ยนเสาและคานเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีห้องเรียน 12 ห้องเรียน เปิดการสอนได้เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2513

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2516 กรรมการปกครองแต่งตั้งให้ นางกฤษณา อร-สุนทรดำรง ตำแหน่งครูใหญ่แทน

วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 กรรมการปกครองแต่งตั้งให้ นายชลอง สนข้อน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่

พ.ศ. 2521 ได้รับเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ จากกรรมการปกครองให้ก่อสร้างต่อเติมขยาย อาคารเรียนด้านทิศตะวันตก จำนวน 2 ชั้น 2 ห้องเรียน ค่าก่อสร้าง 150,000 บาท มีนายสนั่น ราษฎร์ศักดิ์ เป็นครูใหญ่

พ.ศ. 2524 ได้รับเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ จากกรรมการปกครองสร้างต่อเติม ขยายอาคารเรียน ด้านทิศตะวันออก 2 ชั้น 2 ห้องเรียน เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ค่าก่อสร้าง 498,000 บาท และแต่งตั้งให้นายชลอง สนข้อนเป็นอาจารย์ใหญ่

พ.ศ. 2530-2533 ได้รับเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ จากกรรมการปกครอง ในการก่อสร้าง อาคารเรียนหลังใหม่ แทนอาคารเรียนหลังเก่า ที่ชำรุดทรุดโทรมไม่ปลอดภัย เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กตามแบบของเทศบาล จำนวน 4 ชั้น 18 ห้องเรียน ชั้นล่างใต้ถุนโล่ง ขนาดห้องเรียน กว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร ค่าก่อสร้าง 5,617,000 บาท ก่อสร้างเสร็จเทศบาลรับมอบเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 ในระหว่างเวลานี้ นักเรียนและคณะครู ได้แบ่งหน้าที่การสอน 2 ระดับ คือ ระดับอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้สเวลาการเปรียญและกุฏิวัดกลางหมู่บ้านวาส เป็นสถานที่สอน ส่วนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5-6 ให้ไปใช้อาคารเรียนของโรงเรียนเทศบาล 1 ศรีกิตติวรรณนุสรณ์ และในปี เดียวกันนี้ เทศบาลตั้งงบประมาณเป็นค่าทาสีเพิ่มอีก 200,000 บาท โรงเรียนจึงเสร็จสมบูรณ์ และทำ พิธีเปิดอาคารเรียน เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2535

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 กรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งให้ นายกฤตธี จำเริญพานิช มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ จนถึง พ.ศ. 2546 ได้รับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

พ.ศ. 2547 เทศบาลเมืองพนัสนิคม แต่งตั้งให้ นางสมพร โพธิบุตร ครู ค.ศ. 2 ทำหน้าที่ รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียน จนถึงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548

วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548 นายบุญชัย ทิพยางกูร ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2551 ปรับปรุงรื้อถอน ก่อสร้างใหม่ บ้านพักภารโรง และห้องสุขาโรงเรียน

พ.ศ. 2552 ปรับปรุงรื้อถอนหลังคาโรงเรียน พร้อมทาสีภายใน ภายนอกอาคาร และ ปูกระเบื้องโรงอาหาร ชั้นเรียนที่ 1

ขณะนี้ โรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางทิ่มมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” มีผู้บริหาร จำนวน 2 คน ครู จำนวน 32 คน นักเรียน จำนวน 537 คน จัดให้มีการเรียนการสอนระดับปฐมวัย และช่วงชั้นที่ 1 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) นักการภารโรง จำนวน 2 อัตรา (ไปช่วยราชการกองการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองพนัสนิคม จำนวน 1 อัตรา)

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน โดยมีรายนามตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

- | | |
|--------------------------|------------------|
| 1. นายพิชัย ทรงศักดิ์ศรี | กรรมการสถานศึกษา |
| 2. นายพิสิษฐ์ ทองแดง | กรรมการสถานศึกษา |
| 3. นายสพโชค วราพงษ์ลิขิต | กรรมการสถานศึกษา |
| 4. นางเพ็ญศรี ปิติธีรภาพ | กรรมการสถานศึกษา |

และชุมชนที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ในเขตอำเภอพนัสนิคม โดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 10 ชุมชนย่อย ดังนี้

- | | |
|--------------------------------|-----------------------|
| 1. นางปราณี มูลผลา | ประธานชุมชนย่อยที่ 1 |
| 2. นายประภัสสร อังคะนาวัน | ประธานชุมชนย่อยที่ 2 |
| 3. นายเพชร เมฆขลา | ประธานชุมชนย่อยที่ 3 |
| 4. นายชุมพร วัฒนา | ประธานชุมชนย่อยที่ 4 |
| 5. นายไพโรจน์ สุดสงวน | ประธานชุมชนย่อยที่ 5 |
| 6. นายปัญญา ทรงศักดิ์ศรี | ประธานชุมชนย่อยที่ 6 |
| 7. นายบรรจง แซ่อึ้ง | ประธานชุมชนย่อยที่ 7 |
| 8. นายสุทธิชัย ประภัสสรกุล | ประธานชุมชนย่อยที่ 8 |
| 9. นายวัฒนชัย กาญจนางกูรพันธุ์ | ประธานชุมชนย่อยที่ 9 |
| 10. นายประยุทธ์ รัตนธัญดำรง | ประธานชุมชนย่อยที่ 10 |

วิสัยทัศน์

วิชาการดีเด่น มุ่งเน้นคุณธรรม ก้าวนำเทคโนโลยี สืบสานประเพณี มีสิ่งแวดล้อมดี ชุมชนมีส่วนร่วม

พันธกิจ

1. ขยายโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนทุกคนได้เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ
2. พัฒนางานวิชาการ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งสู่คุณภาพ

ตามมาตรฐาน

3. พัฒนาระบบการบริหารงานเน้นการมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ

4. ส่งเสริมการกีฬาและด้านสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์
5. ยกย่องการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยใช้ในการปฏิบัติงาน

6. ส่งเสริมละสนับสนุนด้านภาษาต่างประเทศ
7. เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

8. สร้างความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

โรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลองทุ่งมาวาส “ศรีอุปถัมภ์” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ 9 ยุทธศาสตร์ ตามประเด็นการพัฒนา ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความเสมอภาคด้านสิทธิ และโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สนับสนุนส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ สู่มาตรฐานคุณภาพทุกด้าน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นผู้มีศักยภาพสูงในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สนับสนุนส่งเสริมด้านสุขภาพพลานามัยและการกีฬาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดการศึกษาด้านภาษาต่างประเทศอย่างหลากหลายด้วยการเรียนรู้จากเจ้าของภาษา

ยุทธศาสตร์ที่ 7 สรรหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยพร้อมทั้งพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านวิทยาการและเทคโนโลยีปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

ยุทธศาสตร์ที่ 8 ส่งเสริมและจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้สู่คุณธรรมจริยธรรม ตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 9 สร้างความเป็นผู้นำและเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อมูลนักเรียน ณ วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2556 มีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน

ระดับชั้น	จำนวนห้อง	สาย 1 (คน)	สาย 2 (คน)	รวม (คน)
อนุบาล 1	2	23	23	46
อนุบาล 2	2	34	35	69

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ระดับชั้น	จำนวนห้อง	สาย 1 (คน)	สาย 2 (คน)	รวม (คน)
อนุบาล 3	2	25	25	50
ป.1	2	27	27	54
ป.2	2	32	30	62
ป.3	2	34	31	65
ป.4	2	38	38	76
ป.5	2	30	30	60
ป.6	2	29	26	55
รวม				537

ภารกิจของโรงเรียน

จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้มีลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในฐนะพลเมืองและพลโลก คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมุ่งเน้นการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ความหมายของคำว่า “ชุมชน”

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 25-63) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ชุมชน” ว่า มีความหมายที่หลากหลาย และถ้ามองโดยรวมจะเห็นว่า มีนัยหรือความหมายใกล้เคียงกัน สามารถสรุปรวม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนใน 4 แนวคิด ดังนี้ 1) แนวคิดสังคมวิทยา 2) แนวคิดทางมนุษยนิยม 3) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน และประชาสังคม 4) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

“ชุมชน” (Community) ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 72) ได้ให้ความหมายไว้ 3 แนว ดังนี้ คือ 1) กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบกว่า 2) เขตพื้นที่ ระดับของ

ความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ดินกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา และ

3) ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

จันจ อดิวัฒนสิทธิ์ (2545, หน้า 133) ที่กล่าวว่าชุมชน คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่ง โดยคนเหล่านี้ถือว่า ตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้านด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง แต่กระนั้นก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้านและสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของสมาชิกได้ แต่ชุมชนก็ยังเป็นหน่วยย่อย ของสังคมที่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ เช่นเดียวกับ สนธยา พลศรี (2545, หน้า 22) ที่ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกัน ภายใต้อำนาจและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพา อาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

ยุทธศักดิ์ เดชยนต์ (2517, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มที่รวมหลาย ๆ ครอบครัวในเขตเนื้อที่อันจำกัด ครอบครัวเหล่านี้สามารถพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของกันและกันได้

จาก ความหมายของชุมชน ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มกันของบุคคล อยู่รวมกันเป็นสังคมที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสังคมขนาดเล็ก ที่คนในชุมชนมีความผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อความมุ่งหวังเดียวกันคือให้ชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเจริญ

อานนท์ อาภาภิรมย์ (2522, หน้า 54-57) ได้จำแนกชุมชนตามลักษณะเด่นของชุมชน ดังนี้ 1) ชุมชนมหานคร (Metropolitan Centers) เมืองที่มีประชากร ตั้งแต่ 500,000 คนขึ้นไป 2) เมืองอุตสาหกรรม (Industrial Cities) เป็นเมืองอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น เหมืองแร่ ถลุงเหล็ก ผลิตรถยนต์ เครื่องเรือน รองเท้า ฯลฯ 3) เมืองการค้า (Commercial Cities) เป็นศูนย์กลางการค้า ด้านต่าง ๆ 4) เมืองหลวง (Government Cities) เป็นที่ตั้งของเมืองหลวง และหน่วยงานของรัฐบาล 5) เมืองการศึกษา (Educational Cities) เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนต่าง ๆ 6) เมืองสถาบันต่าง ๆ (Institutional Cities) เป็นที่ตั้งของสภากงการต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานี

อนามัย สุขภิบาล โดยทั่วไปแล้วจะมีการจัดองค์การเล็ก ๆ เป็นสาขากระจายอยู่ทั่วไปในเมืองนั้น 7) ชุมชนชนเมือง (Suburban Communities) เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ประชากรยังมีการติดต่อไปมาอยู่ในเมือง 8) สถานที่ตากอากาศ (Resort Communities) เช่น ชายทะเล เชียงเขา สถานที่เล่นกีฬา ฯลฯ 9) หมู่บ้านเกษตรกรรม (Agricultural Villages) 10) ชุมชนเปิด (Open Country Communities) เป็นชุมชนที่เป็นศูนย์รวมของหลายด้าน เช่น โรงเรียน วัด โกดังเก็บของ สถานีน้ำมัน ฯลฯ 11) ชุมชนแบบอุดมการณ์ (Ideological Communities) เป็นชุมชนที่เร้าตั้งใจให้เป็นแบบนั้นหรือที่เรียกว่า “Intentional Communities” ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อทางด้านต่าง ๆ เช่น ทางศาสนา ความชอบ ความสนใจ ชุมชนแบบอุดมการณ์นี้ มีความสำคัญมากในการทำงานจัดระเบียบ และพัฒนาชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนเชื่อว่าจะสร้างสวัสดิการทางสังคมได้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายคนที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทั้งนักวิชาการภายในประเทศและต่างประเทศ นักวิชาการภายในประเทศ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2524, หน้า 9-10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในบางสิ่งบางอย่าง รวมถึงความรับผิดชอบด้วย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183-185) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ (Contribution) ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากความหมายที่กล่าวถึงแล้วนี้ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ในรูปของสมการว่า

การมีส่วนร่วม - ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation - Cooperation + Coordination - Responsibility

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุ

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำกิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, หน้า 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนได้ใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างของตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และเป็นผู้กระทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6-7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969, p. 219) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้นผู้เข้าไปร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้บังเกิดผลขึ้นมามีใช่เพียงแต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

ดูล์กาห์ (Douglass, 1970, p. 90) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างและใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของชุมชน เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคมวิทยาใช้ในความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

รีดเดอร์ (Reeder, 1973, p. 72) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเข้าไปร่วมพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและของกลุ่มด้วย

เบอร์คเลย์ (Berkley, 1975, p. 200) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ผู้นำอนุญาตให้ผู้ตาม เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

โคเฮน และอัฟซอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977, p. 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชน 4 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนในการดำเนิน โครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุน โครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และมีส่วนในการประเมินโครงการ

หวัง (Whang, 1981, pp. 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบัน หรือระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

สหประชาชาติ (United Nation, 1981, p. 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิก ทุกคนของชุมชน และสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่า สามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

ไวท์ (White, 1982 อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2529, หน้า 11) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติด้วยกัน มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำ และทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและยังมีอีกมิติหนึ่งที่น่าจะพิจารณาเป็นมิติที่สี่ คือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 1982 cited in Midgley, 1986, p. 27) ให้ความหมายเชิงปฏิบัติการของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสระในตนเอง และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จเมื่อชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและใช้ประโยชน์จากโครงการนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องได้ถอนตัวออกไปแล้ว โครงการนั้น ๆ ก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้

มิดเกลย์ (Midgley, 1986, p. 25) อ้างถึงข้อตกลงของสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economics and Social Council States) ปี ค.ศ. 1929 ที่ได้อภิปรายเรื่องการมีส่วนร่วม และสรุปว่า การมีส่วนร่วมนั้นต้องการการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องตามแบบประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างสมัครใจใน 3 ประการ คือ เป็นเรื่องที่สนับสนุนต่อการพัฒนา มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นผลจากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคกัน และมีความเชื่อถือในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายและแผนรวมทั้งการนำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่การปฏิบัติ

โอคเลย์ และมาร์สเดน (Okley & Maisden, 1987, pp. 19-21) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยกว้างว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ ส่วนความหมายที่ระบุเฉพาะเจาะจง หมายถึง การที่ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้ามาร่วมแก้ปัญหาของเขา ให้เขาเป็นผู้มีความริเริ่ม และมุ่งใช้ความพยายาม และความเป็น

ตัวของตัวเองเข้าดำเนินการและควบคุมทรัพยากร ตลอดจนระเบียบในสถาบันต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ ซึ่งเป็นการแสดงถึงสภาพของการมีส่วนร่วมที่เน้นให้กลุ่มดำเนินการ และมีจุดสำคัญที่จะให้การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นไปอย่างเฉยเมยหรือมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีเท่านั้น

กุสตาโว (Gustavo, 1992, p. 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นโดยปกติทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบบางสิ่งบางอย่าง แต่ต่อมากความหมายของการมีส่วนร่วมมีความชัดเจนลึกกลงไปมากกว่าเพียงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบเมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

เดวิส และนิวสตรอม (Devis & Newstrom, 1985 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537, หน้า 182) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) การให้หรือเอื้อประโยชน์ (Contribution) และการรับผิดชอบ (Responsibility)

ไนเอร์ (Nyere, 1981 อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2528, หน้า 104) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสภาพแวดล้อมของตน

จากความหมายที่กล่าวถึงข้างต้น พบว่านักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วม ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ คือ การมีส่วนร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผลมีความสำคัญรองลงมา ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดำเนินการ ประเมินผล และรวมถึงการรับผลที่เกิดจากการดำเนินการนั้น ๆ ด้วย

รูปแบบการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1978, อ้างถึงใน วิทยา ทิพย์ทอง, 2545, หน้า 18) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และตัดสินใจด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

ขั้นตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม

ขั้นตอนที่ 4 การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับประโยชน์ในชุมชนเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว ประโยชน์ต่อสังคมหรือในรูปของวัตถุก็ได้

กรรณิกา ชมดี (2524, หน้า 13) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มโครงการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และการมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 188) ได้กล่าวว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Representative Organization)

รูปแบบที่ 2 การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยอ้อม (Indirect Participation)

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 9) ได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 มีส่วนร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนและการศึกษาของชุมชน

รูปแบบที่ 2 ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

รูปแบบที่ 3 ร่วมวางแผนนโยบาย แผน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัด แก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน

รูปแบบที่ 4 ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

รูปแบบที่ 5 ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 6 ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน

รูปแบบที่ 7 ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

รูปแบบที่ 8 ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไป

ไพฑูรย์ วอสอน (2535, หน้า 30) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Inclusive Organization) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม (Indirect Participation) และการมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้

(Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-representative) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

ซาพิน (Chapin, 1976 อ้างถึงใน อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร, 2529 หน้า 24) ได้ศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วม และได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting) การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees) และการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)

อัฟฮอฟฟ์ (Lphoff, 1977 อ้างถึงใน วันพิชญ วอกลาง, 2534 หน้า 15) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งอาจจะเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในส่วนกิจกรรมและการดำเนินการ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุทางสังคม

รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

คีท (Keith, 1981, pp. 162-167) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 6 รูปแบบ ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 ประเภทของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม 6 รูปแบบ (Keith, 1981, p. 163)

รูปแบบการมีส่วนร่วมของกิต ทั้ง 6 แบบ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การบริหารแบบปรึกษาหารือ (Consultative Management) เป็นการบริหารที่ฝ่ายบริหารปรึกษาหารือที่จะตัดสินใจ โดยฝ่ายบริหารจะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดในประเด็นที่ตนเองต้องการปรึกษา แต่โดยทั่วไปมักกระตุ้นให้คิดในแงุ่มที่สนับสนุนความคิดของตนเอง หลังจากนั้นจึงตัดสินใจ การบริหารแบบนี้ผู้บริหารมักจะไม่นำทุกเรื่องมาปรึกษาหารือกับลูกน้อง แต่จะสร้างบรรยากาศให้เป็นบรรยากาศของการปรึกษาหารือ ซึ่งสิ่งที่เป็นสำหรับการบริหารลักษณะนี้คือ การที่ฝ่ายบริหารควรยอมรับความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริงและ ผู้ใต้บังคับบัญชา จะ ได้เห็นว่าความคิดของพวกเขาเป็นสิ่งที่มประโยชน์

รูปแบบที่ 2 การบริหารแบบประชาธิปไตย (Democratic Management) เป็นการบริหารที่ใช้ความคิดจากกลุ่มให้เป็นประโยชน์โดยให้ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แต่ละคนมีเสียงหนึ่งเสียงเท่านั้น (One Man-One Vote) การตัดสินใจมาจากมติของกลุ่มโดยสมาชิกทุกคนมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นและ โน้มน้าวคนอื่น ๆ อย่างไรก็ดีตามผู้บริหารแบบประชาธิปไตยอาจใช้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามความเห็นของกลุ่มได้กรณีที่ความเห็นนั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน

รูปแบบที่ 3 การบริหารแบบคณะทำงาน (Work Committees) เป็นการบริหารที่นำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนา งาน เช่น บริษัทต้องการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ต้องการลดค่าใช้จ่ายในการผลิตลง ต้องการลดอุบัติเหตุในการปฏิบัติงานลง เป็นต้น ปัญหาและความต้องการเหล่านี้สามารถใช้การบริหารแบบคณะทำงานข้าม ปรับปรุงแก้ไขได้ โดยการตั้งคณะทำงานให้มีหน้าที่ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปรับปรุง โดยปกติคณะทำงานจะประกอบด้วยฝ่ายบริหารและพนักงานแต่ก็อาจเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ โดยคณะทำงานอาจเป็นคณะทำงานกลุ่มเล็ก ๆ หรือคณะทำงานคณะใหญ่ที่ให้คนงานทุกคนร่วมเป็นคณะทำงานก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องที่ต้องการแก้ไขปรับปรุง ตัวอย่างของคณะทำงานได้แก่ คณะทำงานเพื่อปรับปรุงการทำงาน คณะทำงานกลุ่มควบคุมคุณภาพ คณะทำงานเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 การบริหารแบบให้ข้อเสนอแนะ (Suggestion Programs) เป็นการบริหารที่มุ่งใช้ความเห็นของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางาน โดยคนงานเขียนข้อเสนอแนะลงในแบบฟอร์มและส่งให้ฝ่ายบริหาร เช่น ส่งไว้ที่กล่องรับข้อเสนอแนะ วิธีการนี้หน่วยงานจะได้ความคิดและวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนา งานของหน่วยงานได้ โดยผู้เป็นเจ้าของความคิดจะได้รับ รางวัลตอบแทน

เดวิส (Davis, 1985 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2537, หน้า 10) ให้ข้อมูลว่าในสหรัฐอเมริกา มีความคิดเห็นถึงร้อยละ 25 ที่เป็นที่ยอมรับ สำหรับรางวัลที่เจ้าของความคิดจะได้รับ

ตอบแทนนั้นอาจแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างหนึ่ง คือ ข้อเสนอแนะที่นักบินของบริษัทการบินพาณิชย์แห่งหนึ่งเสนอต่อบริษัทให้ย้ายสินค้าบนเครื่องบิน (Cargo) ไปยังจุดที่จะทำให้ลดแรงโน้มถ่วงลง ทำให้บริษัทสามารถลดค่าน้ำมันเชื้อเพลิงของเครื่องบินลงได้ถึง 458,500 ดอลลาร์ในช่วง 1 ปี และเจ้าของความคิดนี้ได้รับรางวัลถึง 45,850 ดอลลาร์

รูปแบบที่ 5 การบริหารแบบคณะกรรมการบริหารระดับกลาง (Middle Management Committees) เป็นการบริหารที่ใช้พลังความร่วมมือจากกลุ่มผู้บริหารระดับกลาง โดยผู้บริหารระดับกลางฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมกันศึกษาปัญหาของหน่วยงานและเสนอแนวทางเพื่อการแก้ปัญหานั้น วิธีการนี้จำเป็นจะต้องให้กลุ่มของผู้ศึกษาได้รับข้อมูลต่าง ๆ อย่างเต็มที่ และไม่ถูกควบคุมจากผู้บริหารที่สูงกว่า การศึกษาปัญหาที่ต้องกระทำอย่างจริงจัง รอบคอบระมัดระวัง ก่อนที่จะเสนอความคิดไปสู่การปฏิบัติ

การบริหารลักษณะนี้จัดเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยพัฒนาทักษะของผู้บริหารรุ่นเยาว์ให้ก้าวไปเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไป นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงความร่วมมือในกลุ่มผู้บริหารให้ดีขึ้น มีทักษะในการบริหารเพิ่มขึ้นและเป็นสิ่งกระตุ้นพัฒนาการทางการบริหารที่ดี โดยผลที่ได้คือความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดใหม่ที่จะนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง อย่างไรก็ตามวิธีการนี้จะต้องสร้างจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อความคิดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของตนเอง โดยกลุ่มผู้บริหารระดับกลางควรต้องศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ อย่างจริงจังและรอบคอบระมัดระวังด้วย

รูปแบบที่ 6 การบริหารแบบร่วมเป็นกรรมการบริหาร (Codetermination) เป็นการบริหารที่ยินยอมให้ตัวแทนของฝ่ายคนงานเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารด้วย วิธีการนี้เริ่มมีครั้งแรกในเยอรมันตะวันตก ในช่วงทศวรรษที่ 1940 และต่อมาได้กระจายไปยังประเทศอื่น ๆ สำหรับอัตราส่วนของตัวแทนจากฝ่ายคนงานนั้นไม่ตายตัว บางประเทศอาจกำหนดให้มีอัตราส่วน 1 ใน 3 ของคณะกรรมการบริหาร บางประเทศก็กำหนดจำนวนไว้แน่นอนว่าให้มีตัวแทนเพียง 2 คนเท่านั้น แต่บางประเทศก็กำหนดไว้ถึงกึ่งหนึ่งของกรรมการบริหาร

การบริหารลักษณะนี้ มีผลดีที่ช่วยให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงานมีความเข้าใจปัญหาของแต่ละฝ่ายได้ดีขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัด เช่น ทำให้การตัดสินใจล่าช้า ความสามารถในการบริหารจัดการลดลง มีงานกระ다ษามากเกินไป ใช้เวลาในการประชุมมากเกินไป เป็นต้น

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545, หน้า 10-11) ได้เสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การปรึกษาหารือ (Consultive Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ

(Committee) เช่น คณะกรรมการโครงการ คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการเฉพาะกิจหรือคณะกรรมการที่เรียกชื่ออย่างอื่น รูปแบบนี้เป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำงาน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการด้วย ระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงานหรือประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการ หรือกรรมการ เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 กลุ่มคุณภาพ (Q.C. Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มบุคคล 3-10 คน ที่อยู่หน่วยงานเดียวกัน รูปแบบกลุ่มคุณภาพนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติงานระดับปฏิบัติ หรือระดับหัวหน้างาน เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสทำงานร่วมกัน เพื่อค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนคิดหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการในการบริหารกลุ่มสร้างคุณภาพ 4 ขั้นตอน คือ P (Plan) การวางแผน D (Do) การปฏิบัติ C (Check) การตรวจสอบ และ A (Action) การปรับปรุงแก้ไข หรือ PDCA นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ระบบกลุ่มคุณภาพจะใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิคกลุ่มคุณภาพ และการใช้กระบวนการกลุ่มให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และที่สำคัญที่สุด คือ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานต้องอยู่ในเกณฑ์สูง จึงจะสามารถนำระบบกลุ่มคุณภาพนี้มาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

รูปแบบที่ 3 ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้ผลมาในทางปฏิบัติ โดยมีลักษณะแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่มักพบเห็นทั่วไป ที่มีลักษณะเป็นกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น กล่าวคือ รูปแบบนี้จะมีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องกรอกตามแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุของปัญหามาจากอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นเป็นอย่างไร สำหรับแบบฟอร์มที่กำหนดนี้อาจแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน แต่มีหลักปฏิบัติเดียวกัน คือ จะต้องมีการพิจารณาข้อเสนอแนะ มีหน้าที่ในการประเมินข้อเสนอแนะจากแบบฟอร์มต่าง ๆ นั้นว่าเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพียงใด ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมีมากน้อยแค่ไหนและสมควรดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือไม่ แล้วนำมาเสนอผู้มีอำนาจพิจารณาดำเนินการต่อไป และถ้าข้อเสนอแนะใดมีการนำไปปฏิบัติ ควรมีการประชาสัมพันธ์และพิจารณาให้ผลตอบแทนเป็นรางวัลหรือผลตอบแทนอื่น ๆ ตามที่หน่วยงานกำหนด ซึ่งรูปแบบนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ อาจจะเสนอความคิดเห็นกันเดียวหรือมากกว่าก็ได้ ซึ่งรูปแบบนี้จะได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 นโยบาย เป้าหมายขององค์กรต้องชัดเจน

องค์ประกอบที่ 2 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานต้องอยู่ในระดับสูง

องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดผลตอบแทนที่จะให้แก่ผู้เสนอความคิด ซึ่งจะต้องสร้างความรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีผลทางจิตใจ ระบบและขั้นตอนการพิจารณาแล้วจะต้องรวดเร็ว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแน่นอนชัดเจน ตลอดจนการแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เสนอความคิดได้ทราบอย่างรวดเร็ว พร้อมเหตุผล

องค์ประกอบที่ 4 การประชาสัมพันธ์หรือให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ และการใช้แบบฟอร์มข้อเสนอแนะให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารูปแบบนี้จะช่วยให้ผู้บริหารได้ความคิดเห็นที่หลากหลายในการปฏิบัติหรือปรับปรุงงานตามอุปสรรคที่สำคัญของระบบข้อเสนอแนะ คือการเขียน เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่โดยเฉพาะในชุมชนชนบทมีความรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาจมีปัญหาในการเรียน ดังนั้นวิธีแก้ที่ดีคือการเปิดโอกาสให้ผู้เสนอความคิดมานั่งคุยกันตัวต่อตัว หรือไปหาข้อมูลโดยการสอบถามหรือสัมภาษณ์โดยตรง

รูปแบบที่ 4 ระบบส่งเสริมให้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ (Employee Ownership Plan) รูปแบบนี้พบมากในการบริหารกิจการของบริษัท หน่วยงานเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ โดยการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการด้วย การลงทุนซื้อหุ้นของบริษัท หรือบริษัทอาจจ่ายโบนัสส่วนหนึ่งเป็นทุนเรือนหุ้นในแต่ละปี จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการเอง และมีความรู้สึกผูกพันในการปฏิบัติงานเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น ในรูปแบบนี้ผู้บริหารอาจจะนำมาประยุกต์โดยการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายพึงพอใจที่จะมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

จากกรณีวิเคราะห์รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่น่าสนใจข้างต้น ทำให้เห็นว่าวิธีการแบ่งรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมใช้เกณฑ์ในการแบ่ง 2 เกณฑ์ คือ

เกณฑ์ที่ 1 ใช้อำนาจการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ในการแบ่งรูปแบบ หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจของทั้งฝ่ายผู้บริหารและฝ่ายผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การบริหารแบบปรึกษาหารือ ซึ่งอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ฝ่ายบริหาร แบบประชาธิปไตย อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่กลุ่ม โดยทุกฝ่ายทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน และแบบข้อเสนอแนะซึ่งอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ฝ่ายบริหาร อย่างไรก็ตามแบบข้อเสนอแนะนี้ สามารถจัดอยู่ในกลุ่มของการใช้กิจกรรมเป็นเกณฑ์ในการแบ่งได้ด้วย

ในการแบ่งรูปแบบการใช้อำนาจการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ในการแบ่งนี้ แต่ละแบบก็ยังมีระดับของการใช้อำนาจแตกต่างกัน ซึ่งบราเดน (Braden, 1990, p. 36) ได้แบ่งรูปแบบของการใช้อำนาจในการตัดสินใจของผู้บริหารไว้ 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ผู้บริหารเสนอวิธีการแก้ไขปัญหของตน และอาจเปลี่ยนแปลงได้จากข้อมูลของผู้ใต้บังคับบัญชา

ระดับที่ 2 ผู้บริหารเสนอปัญหาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา แล้วรับฟังข้อมูลจากผู้ใต้บังคับบัญชาเสร็จแล้วจึงตัดสินใจ

ระดับที่ 3 ผู้บริหารบอกข้อจำกัดของปัญหาแล้วปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจ

ระดับที่ 4 ทั้งผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาช่วยกันตัดสินใจ

เกณฑ์ที่ 2 ใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมหรือเทคนิคการบริหารเป็นเกณฑ์ในการแบ่งรูปแบบซึ่งรูปแบบลักษณะนี้ ได้แก่ การบริหารแบบคณะทำงาน แบบให้ข้อเสนอแนะ แบบคณะกรรมการบริหารระดับกลาง แบบกลุ่มคุณภาพ และแบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งแม้จะจัดว่าอยู่ในกลุ่มนี้ ทุกรูปแบบก็ยังคงมีลักษณะสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่ภายใน ซึ่งก็คือการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เนื่องจากยังมีนักวิชาการที่แบ่งรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในชื่ออื่น ๆ ที่แตกต่างกันไป เช่น การบริหารโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management: SBM) การบริหารด้วยระบบทันเวลาพอดี (Just In Time: JIT) และการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) เป็นต้น โดยนักวิชาการจะอธิบายว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะการบริหารหรือกิจกรรมนั้น ๆ ยอมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แม้ระดับในการมีส่วนร่วมจะแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม ดังนั้นการใช้หลักกว้าง ๆ เป็นเกณฑ์แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมจึงช่วยให้เห็นภาพของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไป ดังนี้

ฮังติงตัน และเนลสัน (Huntington & Nelson, 1975, pp. 12-15) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การมีส่วนร่วมโดยดูที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

ลักษณะที่ 2 การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร 3 ระดับ คือ ระดับแนวราบ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง ระดับแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวตั้งและแนวนอน

ลักษณะที่ 3 การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและความคุม

แอนโทนี (Anthony, 1978, pp. 3-5) ได้ระบุถึงลักษณะสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3 ประการ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนในการตัดสินใจ (Subordinate Involvement) โดยผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของตน

และตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล และคำนึงถึงประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก

ลักษณะที่ 2 สิ่งที่ตัดสินใจต้องเป็นเรื่องสำคัญ (Involvement in Important Decisions or Issues) การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ โดยความสำคัญดังกล่าวเป็นความสำคัญของทั้งองค์กรและผู้ได้บังคับบัญชา การที่ผู้บริหารเลือกเฉพาะเรื่องที่ไม่สำคัญหรือไม่เกี่ยวข้องมาให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วม ไม่ใช่ลักษณะที่ถูกต้องของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะที่ 3 มีการแบ่งอำนาจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา (Shared Authority) ตามหลักการแล้ว การแบ่งอำนาจการตัดสินใจของผู้บริหารให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา ไม่ได้ทำให้อำนาจของผู้บริหารลดลง แต่การแบ่งอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ได้บังคับบัญชา กลับทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนรับผิดชอบงานมากขึ้น ถ้าผู้บริหารกลัวการเสียอำนาจส่วนนี้และไม่ยอมแบ่งอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ได้บังคับบัญชาการบริหารแบบมีส่วนร่วมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

เจมส์ คี บีนทอง และ อคิน รพีพัฒน์ (2527, หน้า 61) ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยซึ่งสรุปไว้คล้ายคลึงกันว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติตามแผน และการมีส่วนร่วมการกำกับติดตามประเมินผล

บัวฉัตร วุฒิมณี (2534, หน้า 12) กล่าวถึง หลักการมีส่วนร่วมว่า หลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่ง คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทั้งนี้ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิ์ และความเสมอภาคในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ

อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969 อ้างถึงใน อรุณ รักธรรม, 2536, หน้า 270-271) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุมไว้ 8 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กุศโลบาย (Manipulation) เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเองไม่ให้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม

กลุ่มที่ 2 การรักษา (Therapy) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันและมีพฤติกรรมตามที่ผู้นำต้องการเท่านั้น

กลุ่มที่ 3 การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

กลุ่มที่ 4 การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดเห็นต่าง ๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้นำต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม

กลุ่มที่ 5 การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่ในใจไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย

กลุ่มที่ 6 การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง ลักษณะการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันตัดสินใจมากขึ้น

กลุ่มที่ 7 การมอบอำนาจ (Delegated Power) เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามได้ปฏิบัติแทน ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

กลุ่มที่ 8 อำนาจและการควบคุม (Power and Control) เป็นการที่ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

แสวง รัตนมงคลมาส (2538, หน้า 34) ได้สรุปกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนรวม ซึ่งมี 2 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ด้านคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น การตัดสินใจ และเป็นผู้กำหนดนโยบาย

ด้านที่ 2 ด้านปฏิบัติหรือด้านการดำเนินการตามนโยบายแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การร่วมกำหนดเป้าหมาย การร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ และการร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร การมีส่วนร่วม มีลักษณะสำคัญดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2540, หน้า 224)

ลักษณะที่ 1 เป็นกระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ

ลักษณะที่ 2 เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล

ลักษณะที่ 3 ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหาร

ลักษณะที่ 4 การบริหารโดยการมีส่วนร่วมตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ผู้ได้บังคับบัญชา

ลักษณะที่ 5 ต้องการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจขององค์กร

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2546, หน้า 28-29) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 11 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 จำแนกตามกิจกรรมในการมีส่วนร่วม

มิติที่ 2 จำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มิติที่ 3 จำแนกตามระดับความสมัครใจในการเข้าร่วม

มิติที่ 4 จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม

มิติที่ 5 จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม

มิติที่ 6 จำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม

มิติที่ 7 จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม

มิติที่ 8 จำแนกตามพิสัยของกิจกรรม

มิติที่ 9 จำแนกตามระดับขององค์กร

มิติที่ 10 จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม

มิติที่ 11 จำแนกตามลักษณะของการวางแผน

อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1966 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540, หน้า 22-23) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันไดการมีส่วนร่วม (Participation Ladder) 8 ขั้น คือ

บันไดขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 รวมเรียกว่าเป็นขั้นที่มีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

บันไดขั้นที่ 3-5 รวมเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมระดับพิธีการหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน บางเรื่องเท่านั้นเพราะบางส่วนผู้มีอำนาจเต็มสงวนเอาไว้

บันไดขั้นที่ 6-8 รวมเรียกว่าการมีส่วนร่วมระดับอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก โดยพัฒนาจากขั้นที่ 6, 7 จนถึงขั้นที่ 8 เป็นขั้นที่ควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้
 ดังภาพที่ 3

8	ขั้นควบคุมประชาชน (Citizen Control)	การมีส่วนร่วมระดับอำนาจของประชาชน (Degree of Citizen Power)
7	ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated Power)	
6	ขั้นเป็นหุ้นส่วน (Partnership)	
5	ขั้นปลอบใจ (Placation)	การมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรมหรือ การมีส่วนร่วมบางส่วน (Degree of Tokenism or Partial participation)
4	ขั้นปรึกษา (Consultation)	
3	ขั้นรับฟังข่าวสาร (Informing)	
2	ขั้นบำบัดรักษา (Therapy)	การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Pseudo-participation or Non-participation)
1	ขั้นถูกจัดกระทำ (Manipulation)	

ภาพที่ 3 บันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม 8 ขั้น (Arnstein, 1969, p. 216)

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ นั้นสามารถสรุปรวมได้ 3 ขั้นตอน คือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติทั้งกาย วาจาจิตใจ ทรัพย์สินและวัตถุสิ่งของ และการร่วมรับผลที่เกิด ซึ่งผลของกิจกรรมที่ร่วมปฏิบัติขึ้นอยู่กับระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมเทียม การมีส่วนร่วมบางส่วน และการมีส่วนร่วมแท้จริง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับวิธีการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมโดยตรงและการมีส่วนร่วมโดยอ้อมอีกด้วย

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้หลายท่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หวน พินธุพันธ์ (2529) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า การบริหารสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการดำเนินง านของกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาในการสร้าง

ความสัมพันธ์กับชุมชน สำหรับกลุ่มบุคคลในสถานศึกษานั้น ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา (อธิการบดี ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่) ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าภาควิชาหรือ หัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ รวมทั้งครูอาจารย์ทุกคน ย่อมจะดำเนินงานในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วย เช่น การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยสอนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านหรือนำไปใช้ในชุมชน หรือนำความรู้ไปช่วยแก้ปัญหาในชุมชน บุคคลในสถานศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชน สถานศึกษาขอความช่วยเหลือจากชุมชน สถานศึกษาให้ความช่วยเหลือชุมชน สถานศึกษาใช้ทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนซึ่งจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพหรือเป็นคนเก่งคนดีได้ เช่น การสอนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านหรือนำไปใช้ในชุมชน ไม่ใช่สอนให้ท่องจำ ไม่ใช่สอนให้นำความรู้ไปสอบสอบแล้วก็ลืมหมด หรือการสอนให้นักเรียนนำความรู้ไปช่วยแก้ปัญหาในชุมชนได้ หรือการเชิญปราชญ์บุคคลในชุมชนมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน ย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการบริหารงานด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จะต้องดำเนินงานไปพร้อมกับการบริหารงานอีก 5 ด้าน คืองานวิชาการ งานธุรการ งานบุคคล และงานกิจการนักเรียน และบริหารงานทั้ง 5 ด้านนี้ทำเทียมกัน จึงจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือเป็นทั้งคนเก่งและคนดีได้

วิทยุ สรร (2526, หน้า 315) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า แนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษาคือการให้ชุมชนและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงควรเป็นโรงเรียนของชุมชนที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้เห็นและความร่วมมือของประชาชนและชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญ เนื่องจากทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน ได้เข้ามาช่วยเหลือ เกื้อกูลกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ทั้งด้านการเงิน วัสดุ แรงงานและกำลังใจ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา และถือเป็นหน้าที่ของประชาชนและชุมชนที่จะต้องให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (คุรุสภา, 2542, หน้า 6-9) ได้ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไว้หลายหมวด หลายมาตรา ดังนี้

มาตรา 8(2) ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ที่จะให้สังคม ชุมชน และท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9(2) ให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 12 ให้บุคคล ครอบครอง ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน
ชุมชน องค์กรวิห เชื้อฟ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ได้มีสิทธิ
การศึกษำขั้นพื้นฐาน

มาตรา 24 ให้สถานศึกษาประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 57 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และทั้งนี้ให้มีส่วนร่วมกับในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา

สัมฤทธิ์ ทางเพิง (2545, หน้า 9) กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้

ประการที่ 1 การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

ประการที่ 2 การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลในทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่า สิ่งที่ตนเองจัดตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

ประการที่ 3 เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ประการที่ 4 เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (Team Spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

ประการที่ 5 การมีส่วนร่วมจะทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น

ปราชญา กล้าผจญ (2545, หน้า 1) กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการบริหารงาน ที่ทำให้บรรลุปเป้าหมายอย่างงดงาม กล่าวคือ เป็นการบริหารที่สร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับประชาชนและผู้บังคับบัญชาไปพร้อม ๆ กับการสร้างหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) และการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในการทำงาน จะเห็นได้ว่าการบริหารในยุครัฐบาลนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมสูงมากในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อการบริหารหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็น ประชุม

เชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคือความยากจน ประชุมเชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหายาเสพติด ประชุมเชิงปฏิบัติการในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ หรือการปฏิรูประบบราชการ ฯลฯ การประชุมเชิงปฏิบัติการแต่ละเรื่องนั้นทำหลายครั้ง ซึ่งนับว่าเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในรัฐบาลชุดใดเลย และรวมไปถึงการให้อำนาจปฏิบัติ ในลักษณะการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ช่วยนายกรัฐมนตรีประจำจังหวัด หรือการดำเนินงานโครงการจังหวัดบูรณาการเพื่อการพัฒนา โดยปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นผู้บริหารสูงสุดของจังหวัด (Chief Executive Officer: CEO) ที่สามารถบังคับบัญชาสั่งการหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ภายในจังหวัดได้อย่างเด็ดขาดโดยตรง เพื่อให้การดำเนินงานภายในจังหวัดเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ตรงตามนโยบายของผู้บริหารสูงสุด และสามารถตอบสนองความต้องการ และข้อเท็จจริงของแต่ละจังหวัดได้โดยตรง นับว่าเป็นมิติใหม่ของการบริหารในยุคนี้

จะเห็นว่าเรามีส่วนร่วมตามความคิดเห็นของนักวิชาการไทย ผู้บริหารระดับสูงของประเทศ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งในเรื่องการจัดการศึกษา การบริหารจัดการ การระดมทรัพยากร ในระดับบุคคลต่าง ๆ ของประเทศซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเกิดประโยชน์ด้วยกันทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ โดยบูรณาการเอาเป้าหมายของหน่วยงาน และความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนา

แอนโทนี (Anthony, 1978, pp. 27-29) ได้สรุปประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ก่อให้เกิดความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยปกติแล้วบุคคลย่อมมีธรรมชาติที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องปรับตัวจากสภาพที่เคยชิน แต่การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อหน่วยงานมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง บุคลากรในหน่วยงานก็สามารถรับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ดีกว่าหน่วยงานที่ไม่ได้บริหารงานในลักษณะนี้

ประการที่ 2 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับพนักงานและผู้บริหารกับสภาพแรงงานราบรื่นขึ้น เนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้กลุ่มต่าง ๆ กล้าเปิดเผยความไม่พอใจต่าง ๆ ออกมาทำให้ความไม่พอใจเหล่านั้นได้เข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหา ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหน่วยงาน และลดความสูญเสียต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการขาดงาน การนัดหยุดงานหรือการทำงานไม่เต็มประสิทธิภาพ

ประการที่ 3 ทำให้พนักงานมีความผูกพันต่อหน่วยงานมากขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้พนักงานได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของหน่วยงานทำให้พนักงานเกิดความนับถือตนเอง

และรู้ว่าตนเองมีคุณค่าต่อหน่วยงาน ผลงานต่าง ๆ ของหน่วยงานมาจากความร่วมมือของทุกคน
ในหน่วยงานส่งผลให้เกิดความรักความผูกพันต่อหน่วยงาน

ประการที่ 4 ทำให้มีความไว้วางใจต่อฝ่ายบริหารมากขึ้น เมื่อพนักงานได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ
กับฝ่ายบริหาร พนักงานจะเข้าใจถึงเหตุผลและความจำเป็นของฝ่ายบริหารได้ดีขึ้น และการบริหาร
ลักษณะนี้ก็ช่วยให้ต่างฝ่ายต่างมีความเคารพซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น ต่างฝ่ายก็จะ
มีความรู้สึกไว้วางใจกันมากขึ้น การแก้ปัญหา ก็สามารถดำเนินไปได้โดยตรงไปตรงมา

ประการที่ 5 ทำให้การบริหารพนักงานง่ายขึ้น เนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้
พนักงานยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น มีความผูกพันต่อหน่วยงาน และมีความไว้วางใจต่อ
ฝ่ายบริหารมากขึ้น ส่งผลให้สามารถลดจำนวนฝ่ายบริหารลงได้ เนื่องจากไม่ต้องการควบคุมอย่าง
ใกล้ชิดและการได้มีส่วนร่วมก็ช่วยให้เขามีความรับผิดชอบมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้ยอมรับในอำนาจ
หน้าที่ของฝ่ายบริหารได้มากขึ้น

ประการที่ 6 ทำให้การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้น เนื่องจากมีหลายคนช่วยกัน
คิดในเรื่องเดียวกันทำให้คิดได้รอบคอบยิ่งขึ้น และกรณีที่ฝ่ายพนักงานมาช่วยตัดสินใจทำให้ได้ข้อมูล
มากขึ้น

ประการที่ 7 ทำให้การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนดีขึ้น โดยปกติในหน่วยงาน
ทั่วไปมักสื่อสารจากบนลงล่างมากกว่าจากล่างขึ้นบน การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นช่องทางให้เกิด
การสื่อสารจากล่างขึ้นบนได้ดีขึ้น

ประการที่ 8 ทำให้ทีมงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้พนักงาน
เข้าใจเป้าหมายได้ตรงกันและมีทิศทางการทำงานไปในทางเดียวกัน ทำให้ลดความขัดแย้งในการ
ปฏิบัติงานส่งผลให้ทีมงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น

มีนักวิชาการ 3 ท่าน ได้แก่ เดวิส (Davis, 1981, p. 160) กอร์ดอน (Gordon, 1987, p. 627)
และสเวนส์เบิร์ก (Swansberg, 1996, p. 339) ได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญหรือประโยชน์
ของการมีส่วนร่วมที่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกัน และนอกเหนือออกไปดังนี้

ส่วนที่คล้ายคลึงกันของนักวิชาการทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการยอมรับ
ฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกันสูง เกิดเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และมีความพึงพอใจ
ต่องาน เกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นทีมงานคุณภาพ มีความสมัครสมานสามัคคีกัน นอกจากนั้น
ยังช่วยลดอัตรา การขาดงาน เปลี่ยนงาน และการทำงานนอกเวลาลดลง

เดวิส และกอร์ดอน มีความเห็นที่คล้ายคลึงกันว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่ง
ในการลดต้นทุนการผลิต ช่วยเพิ่มผลผลิตหรือผลงานให้มีคุณภาพสูงขึ้น เนื่องจากผู้ร่วมงาน

มีแรงจูงใจในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการติดต่อสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานความเข้าใจกัน ทำให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร

เดวิส และสวานเบอร์ก ก็มีความเห็นที่ตรงกันว่าการมีส่วนร่วมทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ได้ความคิดใหม่ ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนางานมากขึ้น

นอกจากนั้น สวานเบอร์กยังมีความเห็นที่แตกต่างว่า การมีส่วนร่วมยังช่วยลดการร้องเรียน และข้อข้องใจต่าง ๆ ลงได้ และกอร์ดอน ยังมีความเห็นที่เพิ่มเติมอีกว่าการมีส่วนร่วมทำให้ทุกคน เข้าใจกฎระเบียบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถค้นพบ ความสามารถพิเศษของตน และแสดงให้เห็นภาวะผู้นำ ของผู้บริหาร ได้อย่างชัดเจน

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นสรุปว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ส่วน คือประโยชน์ที่เกิดกับบุคลากร โรงเรียนทุกฝ่าย ชุมชน และผู้รับบริการทางการศึกษา (นักเรียน)

ขอบข่ายการบริหารงานในโรงเรียน

ตามกฎหมายกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดภารกิจในการ บริหารการศึกษา) ซึ่งมุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผลักดันให้ฝึกทักษะ มีกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาเพื่อสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องบริหารจัดการ โดยกำหนดขอบข่าย การบริหารงานไว้ 4 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การบริหารวิชาการ

การบริหารวิชาการ คือ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ทางด้านวิชาการให้แก่บุคคล ในชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุน งานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ซึ่งมีภาระหน้าที่ 17 อย่างด้วยกัน คือ

1.1 การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตร ท้องถิ่น

1.2 การวางแผนงานด้านวิชาการ

- 1.3 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
- 1.4 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- 1.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 1.6 การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
- 1.7 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- 1.8 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- 1.9 การนิเทศการศึกษา
- 1.10 การแนะแนว
- 1.11 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- 1.12 การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 1.13 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- 1.14 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุ องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสภเป็นอื่นที่จัดการศึกษา
- 1.15 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
- 1.16 การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
- 1.17 การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สรุปได้ว่าภาระงานด้านวิชาการนั้นคือการดำเนินงานด้านการจัดทำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดทำสื่อการเรียนการสอน การจัดทำวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การนิเทศการศึกษา การวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน การส่งเสริมการสอน การประชุมอบรมทางวิชาการ

2. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณ คือ การจัดทำและเสนอของบประมาณ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลของการดำเนินงาน การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ซึ่งมีภาระหน้าที่ 22 อย่างด้วยกัน คือ

- 2.1 การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี
- 2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรง

- 2.3 การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร
- 2.4 การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ
- 2.5 การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ
- 2.6 การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ
- 2.7 การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ
- 2.8 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- 2.9 การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา
- 2.10 การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 2.11 การวางแผนพัสดุ
- 2.12 การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วแต่กรณี
- 2.13 การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ
- 2.14 การจัดหาพัสดุ
- 2.15 การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ
- 2.16 การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน
- 2.17 การเบิกเงินจากคลัง
- 2.18 การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงิน
- 2.19 การนำเงินส่งคลัง
- 2.20 การจัดทำบัญชีการเงิน
- 2.21 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
- 2.22 การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าภาระงานด้านงบประมาณคือการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานการเงินและให้คำแนะเห็นชอบ ให้คำปรึกษาแนะนำการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียน แสวงหาให้การสนับสนุนด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และรับทราบผลการดำเนินงานการเงินของโรงเรียนและการระดมทรัพยากรจากชุมชน

3. การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคล คือ การวางแผนอัตรา กำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการวินัย และการรักษาวินัย การออกจากราชการ ซึ่งมีภาระหน้าที่ 20 อย่างด้วยกัน คือ

- 3.1 การวางแผนอัตราค่าจ้าง
- 3.2 การจัดสรรอัตราค่าจ้างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.3 การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
- 3.4 การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.5 การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน
- 3.6 การลาทุกประเภท
- 3.7 การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 3.8 การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
- 3.9 การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- 3.10 การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
- 3.11 การอุทธรณ์และการร้องทุกข์
- 3.12 การออกจากราชการ
- 3.13 การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ
- 3.14 การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
- 3.15 การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.16 การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 3.17 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 3.18 การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.19 การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต
- 3.20 การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าภาระงานด้านการบริหารงานบุคคล คือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานบุคลากร การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาแนะนำ ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนจัดหาทรัพยากรภายนอกและรับทราบผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

4. การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไป คือ การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและพัฒนาเครือข่าย การศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุน ด้านวิชาการ งานประเมิน บุคลากร และบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับเขตพื้นที่ การศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะและ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ซึ่งมีภาระหน้าที่ 21 อย่างด้วยกัน คือ

- 4.1 การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.2 การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- 4.3 การวางแผนการบริหารงานการศึกษา
- 4.4 งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
- 4.5 การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- 4.6 การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
- 4.7 งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 4.8 การดำเนินงานธุรการ
- 4.9 การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 4.10 การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
- 4.11 การรับนักเรียน
- 4.12 การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา
- 4.13 การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย
- 4.14 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 4.15 การทัศนศึกษา
- 4.16 งานกิจการนักเรียน
- 4.17 การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- 4.18 การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

4.19 งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น (ท) การรายงานผลการปฏิบัติงาน

4.20 การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

4.21 แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าภาระงานด้านการบริหารงานทั่วไป คือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน ให้คำปรึกษาแนะนำ ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบริการด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนและชุมชน

การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมและความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ที่จะสามารถรับผิดชอบดำเนินการตามขีดความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความสอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศหรือมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะกระจายอำนาจ
3. ความเป็นเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบายด้านการศึกษา
4. ความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษา
5. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่
6. มุ่งให้เกิดผลสำเร็จแก่สถานศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษา ให้มากที่สุดเพื่อให้สถานศึกษานั้นมีความเข้มแข็งและความคล่องตัว
7. เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้แก่สถานศึกษา
8. เพื่อให้ผู้มีส่วนที่รับผิดชอบในการดำเนินการเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งทำการศึกษาดังต่อไปนี้ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนเทศบาล 2 วัดกลางห่มมาวาส “ศิริอุปถัมภ์” สังกัดเทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยตัวแปรที่ต้องการศึกษา คือ รายได้ของสมาชิกในชุมชนซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และประธานชุมชนย่อย 10 ชุมชน

เพศ เป็นตัวแปรที่ใช้ในการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมที่จะเห็นได้ชัดจากสถานภาพผู้ปกครอง ซึ่งมีทั้งเพศชายและเพศหญิงในอัตราส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างทางความคิด

ของแต่ละเพศอาจส่งผลให้การมีส่วนร่วมแตกต่างกันด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกปัจจัยด้านเพศมาเป็นตัวแปรต้น

สถานภาพ ผู้วิจัยเลือกปัจจัยด้านสถานภาพมาเป็นตัวแปรต้น เนื่องจาก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนนั้น มีมากมายหลายกลุ่มหากจำแนกตามอาชีพ ผู้วิจัยจึงแบ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องออกเป็น 3 สถานภาพ คือ ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาส่วนท้องถิ่นพนัสนิคม และประธานชุมชนย่อยทั้ง 10 ชุมชนที่อาจจะเป็นตัวแทนความคิดเห็นของผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆทั่วอำเภอพนัสนิคม

รายได้ เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งสมาชิกในชุมชนแต่ละบุคคลประกอบอาชีพที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้รายได้แตกต่างกันด้วย และจากการสังเกตของผู้ทำวิจัยในฐานะที่เป็นครู พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อย จึงตั้งข้อสงสัยว่าอาจมีสาเหตุมาจากระดับการศึกษาที่โดยส่วนมากจบการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และโดยส่วนมากประกอบอาชีพค้าขายหรือรับจ้างทั่วไป บางรายมีครอบครัวเมื่ออายุยังน้อย เด็กส่วนมากมาจากครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน รายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูบุตร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกปัจจัยด้านรายได้มาเป็นตัวแปรต้น เนื่องจากเป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นภาพรวมของการดำรงชีพในยุคปัจจุบันที่มีค่าครองชีพสูงขึ้น และบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ซึ่งจะส่งผลต่อการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็น ด้านวิชาการ ด้านการเงิน และด้านอื่น ๆ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

เกรียง กัลป์ตินันท์ (2543) ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์กรบริหารส่วนจังหวัด ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเขตการศึกษา 10 แยกตามกลุ่มเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง ภูมิฐานะเดิม และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกกลุ่มมีความคิดเห็นต่อความต้องการมีส่วนร่วมทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกกลุ่ม ยกเว้นกลุ่มที่แยกตามเพศ ซึ่งพบว่าเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อความต้องการมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่เพศชายมีความต้องการมีส่วนร่วมทางการศึกษาอยู่ในระดับมาก

เข็มเพชร แก่นสา (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานโรงเรียนบ้านวารีดุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

อุบลราชธานี เขต 5 โดยรวม คือ ด้านงานงบประมาณ ด้านงานบริหารทั่วไป ด้านงานบุคลากรและ ด้านงานวิชาการ ตามลำดับ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

กรแก้ว แก้วโชติ (2544) ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง นักเรียน ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหลมโพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับ ค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านบริหารงานบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านงบประมาณและด้าน บริหารงานทั่วไป และด้านวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

เกษม ใจเกิง (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนานักเรียนกลุ่ม โรงเรียน อุดรสัมพันธ์ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา นักเรียน ของผู้ปกครองด้านการให้ความร่วมมือสนับสนุน โรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติและความต้องการ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ผู้ปกครองปฏิบัติและมีความต้องการมีส่วนร่วมในเรื่อง การสนับสนุนอบรมสั่งสอนให้เด็กมีระเบียบวินัยและมีกิริยามารยาทเรียบร้อย ส่วนปัญหาพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมระดมความคิดเพื่อพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และ การรวมตัวของกลุ่มผู้ปกครองเพื่อจัดกิจกรรมระหว่างบ้านและ โรงเรียนเป็นไปได้ยาก

ธัญญพร อนันตกุล (2547) ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเอกชน จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเอกชน จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านการบริหารทั่วไปมากที่สุด ด้านงบประมาณน้อยที่สุด 2) ลักษณะ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาตามวงจรคุณภาพแบบ PDCA มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติมากที่สุด ขั้นตอนการตรวจสอบน้อยที่สุด 3) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มี 2 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ 3.1) ปัจจัยด้านโรงเรียน ได้แก่ ก) คุณลักษณะ ของผู้บริหารด้านความเป็นผู้รอบรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ มีวิสัยทัศน์ และเข้าใจยอมรับชุมชน ข) คุณลักษณะ ของบุคลากรที่เป็นผู้มีความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความรู้ และเข้าใจ ชุมชน ค) ลักษณะการปฏิบัติของสถานศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ การจัด ประชุมชี้แจงแนวทาง การปฏิบัติงานและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ การยอมรับและเปิดโอกาส ให้แสดงความคิดเห็น การให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่คณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ ง) ลักษณะการปฏิบัติของครูและบุคลากร ได้แก่ การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนแต่โอกาส การพัฒนาหลักสูตรและการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ คุณภาพของนักเรียนและผลงานของโรงเรียนด้านต่าง ๆ 3.2) ปัจจัยด้าน

ชุมชน ได้แก่ ก) คุณลักษณะของกรรมการที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาด้านการมีความรู้ความเข้าใจในการศึกษา มีความสนใจยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชน มีความพร้อมในเรื่องความสามารถ เวลา หรือมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในการที่จะเข้าร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษา ข) ลักษณะของชุมชน และคนในชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษา มีความสนใจชุมชนของตนเอง และมีความเสียสละคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก 4) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษามี 2 กลุ่มปัจจัย เช่นเดียวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา แต่มีลักษณะในทางตรงกันข้ามจึงเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา

ชวาลา กันทอง (2548) ได้ศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบุญจิตวิทยา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบุญจิตวิทยา จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบุญจิตวิทยา จังหวัดชลบุรี แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบุญจิตวิทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กึ่งกัญจน์ ชมอินทร์ (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อการวิจัยในชั้นเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ด้านผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มี 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยร่วมกันส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีประสิทธิภาพในการทำนาย ร้อยละ 69.10

ขวัญเรือน ชนะศัตรู (2549, หน้า 69-72) ทำการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ในการจัดการศึกษา ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านบริหารทั่วไป อยู่ในระดับมาก เรียงระดับจากการมีส่วนร่วมมาก คือ ระดับรับทราบข้อมูล ระดับการให้คำปรึกษา ระดับสนับสนุน การร่วมติดตามประเมินผล และด้าน

การระดมความคิด 2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา เป็นการรับทราบข้อมูลจากการประชุมและการรายงานของสถานศึกษา ลักษณะการร่วมให้คำปรึกษาในที่ประชุมและเสนอแนะแนวปฏิบัติและสนับสนุนทุนทรัพย์เพื่อส่งเสริม กิจกรรมในสถานศึกษา ร่วมปฏิบัติกิจกรรมในและนอกสถานศึกษาบ้าง แต่การเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป นั้นมีน้อยมาก ซึ่งเป็นลักษณะการรับทราบข้อมูลแต่ไม่ได้ร่วมตัดสินใจดำเนินการ

แทน จันตะนะ (2549, หน้า 67-70) ทำการศึกษา เรื่อง สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในขั้นการมีส่วนร่วมตามที่โรงเรียนกำหนด ในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป แต่ในการบริหารงานบุคคล การมีส่วนร่วมอยู่ในขั้นรับรู้ข่าวสารจากโรงเรียน กิจกรรมที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมเรียงตามลำดับ คือ กิจกรรมการรักษาสภาพแวดล้อม ความร่มรื่น สวยงาม ของโรงเรียน กิจกรรมการระดมเงินบริจาคเพื่อสนับสนุนการศึกษา กิจกรรมการส่งเสริมให้ผู้ปกครองได้ช่วยให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการเรียนที่โรงเรียน และกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติครูที่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ข้อเสนอแนะควรให้ผู้ปกครองนักเรียนทุกคนเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อช่วยกันพัฒนาการศึกษาของชาติต่อไป

มะลิกลามาศ เสี่ยงมแก้ว (2550, หน้า 74-76) ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร และการบริหารงานทั่วไป ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ประกอบด้วย รูปแบบย่อย 4 รูปแบบ คือ รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารงานวิชาการ รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารงบประมาณ รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารงานบุคลากร และรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารงานทั่วไป

อานนท์ นามเพ็ง (2550, หน้า 166-167) ทำการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมและรายด้าน ทุกด้าน พบว่า ผู้บริหาร ครู ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้แทนผู้ปกครอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉัฐพงษ์ กิตติทรัพย์กาญจน (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขียงตรา เขต 1 มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขียงตรา เขต 1 ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขียงตรา เขต 1 จำนวน 1,788 คน จากการสุ่มตัวอย่างได้ 383 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขียงตรา เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขียงตรา เขต 1 อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ

ณัฐมล รอดพิทักษ์ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนวัดสัมปทวน (บางแก้วพุทธาคาร) สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของสมาชิกในชุมชน และอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครอง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนวัดสัมปทวน (บางแก้วพุทธาคาร) สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนวัดสัมปทวน (บางแก้วพุทธาคาร) สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามสถานภาพของสมาชิกในชุมชน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนวัดสัมปทวน (บางแก้วพุทธาคาร) สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอาชีพ โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฐพงศ์ ฉลาดเยี่ยม (2553) ได้ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมและความต้องการของชุมชนต่อการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามองบัวลำภู เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่พบว่า ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรน้อย หรือไม่ชัดเจน และบทบาทของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจากข้อค้นพบที่ว่า ชุมชนไม่เข้าใจในกรอบบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของตนเอง จากความบกพร่องของการเตรียมการ หรือการแนะนำของโรงเรียน 2) ความต้องการของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่าชุมชน ต้องการให้โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของชุมชนให้มากขึ้น และนำข้อคิดเห็นไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งต้องให้เกียรติในความรู้ความสามารถที่ถนัดและปรารถนาหรือในเรื่องที่ชุมชนมีความมั่นใจที่จะมีส่วนร่วม โดยโรงเรียนควรจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษา มีการพัฒนาคู่มือ หรือเอกสารเพื่อเป็นสื่อประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและชุมชน

พิทักษ์ เหมือนศาสตร์ (2553) ได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนวัดวิมุตยาราม สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนวัดวิมุตยาราม สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ครูมีส่วนร่วมมากที่สุด และด้านนิเทศภายใน ครูมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

พิรศักดิ์ หม่อนกันทา (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหลมโพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหลมโพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านบริหารงานบุคคลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านงบประมาณและด้านบริหารงานทั่วไป และด้านวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

พิทยา บุญทองอ่อน (2554) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านโคกศรีแก้ว อำเภอหนองวัวซอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการศึกษาค้นคว้า ประเด็นที่ 1) สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านโคกศรีแก้ว อำเภอหนองวัวซอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกงาน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ งานการบริหารทั่วไป งานวิชาการ งานงบประมาณ และงานการบริหารงานบุคคล 2) ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านโคกศรีแก้ว อำเภอหนองวัวซอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ความต้องการของนักเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลและผู้ปกครองนักเรียน ต้องการเข้ม มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาทุกด้าน โดยในงงานวิชาการต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และแนวทางการพัฒนา วิชาการให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน งานงบประมาณต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงบประมาณ และกำกับติดตามการบริหารจัดการเกี่ยวกับงบประมาณของสถานศึกษา ส่วนงานการบริหารงานบุคคล ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรและส่งเสริมด้านสวัสดิการให้กับบุคลากรที่ประพฤติดี มีคุณธรรมให้ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติ และงานการบริหารทั่วไป ต้องการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรจากส่วนต่าง ๆ ในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อนำมาพัฒนาใช้ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภคให้เพียงพอ

สรุปจากการศึกษางานวิจัยในประเทศดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนเป็นพลังสำคัญในการจัดการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษาตามเป้าหมายสูงสุดต่อผู้เรียน และถือเป็นการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร โรงเรียนมีดังต่อไปนี้

ชูเลอร์ (Schuler, 1996, p. 2595-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหาร การศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า การมีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่อง ในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการเข้าร่วม การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมี ส่วนร่วม เป็นต้น

บรูซ (Bruce, 1999, p. 6026-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า ความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนสำหรับความคาดหวังของครูใหญ่โรงเรียน ประถมนั้น ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่คาดหวังที่จะให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้มีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนกับการเรียนรู้ที่รอบร้อมสอนเด็กให้มากยิ่งขึ้น ให้การทำงานมีความคาบเกี่ยวกับโรงเรียน และต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก ด้วยครูและผู้ปกครองมีความต้องการ ที่จะให้ครูใหญ่มีที่พักและที่อยู่อาศัยภายในบริเวณโรงเรียน ครูใหญ่มีความเห็นว่า การสื่อความหมาย ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีอุปสรรคอยู่อย่างหนึ่งคือ การที่ทำให้ความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเนื่องมาจากการถ่ายทอดข่าวหรือการส่งข่าวเกิดการผิดพลาด

โกลด์ (Gold, 2000, p. 295) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง และนักศึกษา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของ ชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออก เขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

โคปอง (Kopong, n.d. อ้างถึงใน วิจิตร ใสยะ, 2543, หน้า 54) ได้ทาการศึกษาการเรียนรู้ อย่างไม่เป็นทางการกรณีศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเทศอินโดนีเซีย พบว่าในการ พัฒนาการศึกษและวัฒนธรรมของประชาชนลามาโฮลต ซึ่งเป็นชนกลุ่มเล็กที่มีสังคมวัฒนธรรมของ ตนเองที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของอินโดนีเซีย ซึ่งการเรียนของชาวลามาโฮลต จะเป็นการเรียน ที่แตกต่างจากการเรียนของส่วนกลาง โดยการเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ของชาวลามาโฮลตเอง โดยที่นักเรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่สามารถคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ไม่สูญหาย

เอสโพซิโต (Esposito, 1992, p. 29 อ้างถึงใน ทรงสิทธิ์ ยืนชีวี, 2543, หน้า 31) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การรับรู้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองเฟดเดอร์เปอร์ ที่มีต่อโรงเรียนรัฐบาลสำหรับการ ตั้งเป้าหมายการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้โรงเรียนสนับสนุนท้องถิ่น ในชุมชนมากขึ้น ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการให้ ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อครู โรงเรียนนั้น ประชาชนอยากให้เด็กมีโอกาสศึกษาเท่าเทียมกัน ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น ชุมชนต้องการช่วยเหลือปัญหาด้านยาเสพติด ชุมชน อยากจะรับทราบคุณภาพการเรียนและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

ทอย (Toy, 1983 อ้างถึงใน เกสร สุขเกษม, 2546, หน้า 77) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแผน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนใน โรงเรียนในชนบท ข้อเสนอแนะการวิจัยได้เสนอ ไว้ว่า การที่จะวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของ โรงเรียนในชนบทนั้น ควรจะมีการพัฒนา ทางด้านนโยบายและกฎต่าง ๆ ให้มีการวิจัย ปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องอยู่ กำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายที่ชัดเจน สร้างความสัมพันธ์ทั้งภายใน และภายนอก จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี การทำ ให้เกิดความไว้วางใจ ความกระตือรือร้นในการทำงานจัดให้มีผลในการดำเนินงาน

สรุปจากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทางการศึกษามีส่วนในการพัฒนาการศึกษาของผู้เรียน ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง